

Вірно, що Христос, що переміг світ, переможе також націоналістичний погансько-німецький світ.

Одначе чи світогляд Гітлера з 1925 р. є ще світоглядом сьогодні і буде ним завтра...?

Переклав Х.

Рецензії.

Небуденна повість.

Улас Самчук. Волинь. Роман-хроніка у 3-ох частинах. I часть. Львів, зачатий друк 1932, а скінчений в серпні 1934 р. Вел. 8°. 215 ст. + 1 нпг. Окладинка роботи Павла Ковжуна. Ціна 2'80 зол. (Замовляти: „Дзвони, Львів, Японська 7/II).

„Бідненькі самозакохані душі“ наших західно-українських авторів якось не годні були досі вилізти з лірики та дати справді епічний твір. Привикли до довоєнного настрою fin-de-siècl-ізму з його душевною пустокою й зворотом від суспільного до еготичного. Привикли до самообожання власного „я“ в некористь суспільного. І хоч пройшла війна, революції, відбудова власної державности, то проте всі ті величні появи не стрясли їх душею настільки, щоб вони відірвалися від самих себе та звернулися дещо в бік своїх ближніх. Привиклі жити мріями й лірикою зманерувалися, а що не було в них видно внутрішньої величі, то й не видовбали зі себе нічого великого, хіба дрібнички та орнаменти. Тому то в нашій літературі якийсь такий передвоєнний дух, загумінковий і затхлий. Тому то всі ті „лементи“ про неєвропейськість нашої літератури, про потребу її відродження й ін. Тому то врешті нахил писати спомини й репортажі й попит у читачів за таким родом літератури. Читач хоче правдивого життя, тужить за епікою! Не має її в белетристиці, отже сягає до споминів і шукає за ними навіть по старих календарях.

І ось в останніх роках, майже в чверть століття по війні починають появлятися в нас спроби тієї епіки. Пробує її Лепкий в історичних повістях, та лірик виходить таки наверх; пробує Купчинський, та з-за маски епіки вихилюється всміхнене обличчя фейлстоніста; пробує Галина Журба і бачимо, що їй ось-ось... вдасться. Її „Зорі світ заповідають“, заповідають його і в нашій епічній літературі. Він може ще надто рожевий, надто жіночий, все таки світ. Аж з тієї самої землі волинської, що й Галина, Журба, виходить другий „вундеркінд“ Улас Самчук. І „Волинь“ і „Зорі світ заповідають“ мають свої подібності: і подібні головні мотиви (переживання дитини й мужицька любов до землі), і подібною мовою (майже говором волинським) писані, і в тім самім майже часі повстали. Оба твори виходять з позитивної любови рідної землі в їх авторів й оба через той елемент буду-

чої любови „владна пісня міцногрудих дітей прийдучого“. Оба вкладають у скарбницю нашої культури справді цінні позитивні вартості *animae naturaliter christianae*.

Коли основним елементом твору Галини Журби „Зорі світ заповідають“ (власливо виданої досі частини того твору) є краса й авторка будить у нас тією красою хвилювання почувань, не все скоординованих біля позитивного ідеалу й усвідомлених читачеві, то перша частина „Волині“ Самчука¹⁾ попри красу ділає на читача ще й волевим елементом сили. „Встають в уяві дітвиелитні. Йдуть пралісами, рвуть столітні дуби, розчищають галяви, предають огневі хмиз хашавини. Дикий звір чує запах поту від праці за плугом і з диким воєм стрімголов пре у пропасть“.

„Йшов плуг. Йшов страшний мужик за ним і розривав цілини. Родилося життя...“

І ось того мужика перед нами поставив на ввесь зріст Самчук. Не того терпеливо страждаючого, що досі панував у нашій плаксивій літературі, але зовсім іншого. Міцного, дужого конкістадора життя! „Те вічне зі зморщками чоло, ті поважні очі, той владний горбатий ніс. Рука у нього чорна, долоня тверда і широка, кулак кострубатий з чіткими пругами синіх жил. Лиш маленька тінь від сонця падає на землю від його велитенської постаті“. („Волинь“, стор. 215). Ось той новий герой нашої епіки, новий активним наставленням до життя і тим навіть екзотичний у нашій літературі. Які смішні й дрібненькі в порівнанні до нього оті „волюнтаристично-енергетичні“ панички а ля Крижанівський („Сонце в пісках“) чи Чернява („На Сході Ми“). У них „реву, реву, ревіти мушу“; тут не слово пусте, а „владна пісня міцногрудних дітей прийдучого“, пісня праці щоденної, освяченої Богом. „Без Бога мужик порожнеча. Як ота клуня без снопів, чи засіки без зерна“... (стор. 29).

І тим ще цінна та повість, що це в ній саме в теперішній час може українська земля поставити свої землевласницькі ідеали забріханню колективізації в більшовицькій літературі. Той клясичний — і життям і літературно — мужик Самчука безперечно „кулак і куркуль“. Ось що для нього земля: „Земля для всіх і всього. Земля найбільше щастя, більше за золото, більше за коштовні каміні. Земля — сон мільонів, казково-привабливе єство, радість і щастя всіх сильних і слабих. Земля все: золото, краса, молодість і вічний учитель мудрости... От що є земля!...“

„Дорожина біжить серединою власного поля і криється від зору, западаючи над угорську долину. На право — моє! На ліво — моє! Один лиш вітер має право топтатись тут, збити хвилю, жбурнути нею до сусідської межі і летіти далі“. А шлях до того мужицького ідеалу-землі один: праця. Це знає навіть хлопська дитина, Володько. „Праця... Хіба ж Володько не знає, що то значить? Він може

¹⁾ Видана книжка „Волинь“, хоч цілість сама для себе, матиме в майбутньому II-гу частину про війну й революцію, а III-тю — про повоєнні часи.

тільки "усміхнутися... У нього ще й тепер босі ноги і порвані штанята. Та не в цім справа... Он поле ожило великим життям і обіцяє нагородити всі ті прикрі години довгих літ, переборених залізною волею залізних людей...

"А навколо ширінь. Небо, а на нім хмарини" (ст. 215). Чи не чуєте, як бється в тих рядках у той же ритм Самчукове серце, що билось колись при писанні "Листів до братів хліборобів" у Липинського? Направду, книжка Самчука, попри всю її високомистецьку вартість, також знаменитий виховний засіб (і до того ціна на неї справді демпінгова).

Слова й ідеї її траплять до кожного мужеського незіпсованого серця й знайдуть у ньому свій правильний гармонійний акорд. І хоч того мужика всякі обманці лають куркулем, то він свого шляху не кине, "а на підлизування, підкуп не піде... Буде товктися, битися, боротися, але чесним ділом доведе свою правду" (ст. 190).

Це промовив словами Самчука український мужик, це сказав своє тверде слово московсько-жидівським покидням український "куркуль". Не загал, якась безоблична община ревунів та безпросвітних п'яниць і шлюх, а визначна вибрана одиниця: еліта. І це виразне зазначення вартости одиниці, всуперіч московському масовізму, друга актуально виховна прикмета "Волині" Самчука. "Кулак" знає рідко коли потрібну систему общини, вважає її лише за конечне лихо й з усіх сил працює, щоб його збутися.

Тверда мужицька мораль каже йти до посідання землі не заздрістю, яка доводить до вчинків терору (142 ст.), а працею, яка, хоч гне спину й ломить кості, то проте одинока веде до ціли. "Працює Матвій і думи думає. Не можна його без дум. Не має спокою добрий господар ніколи. Думи носять тебе над землею". І "барчисті мужики ступали твердими ступами в напрямку заходу... Назустріч прудкий вітер" (стор. 170—1).

В порівнанні до жіночо-рококової будови "Зорі світ заповідають" Самчукова "Волинь" нагадує будівлі готику, так продумані, щоб тверді основи землі давали змогу впястися вежами в небо. На широко підмальованім тлі життя природи й села ярко вибиваються характери головних героїв: дитини Володька й батька Матвія, знов же в товаристві багатьох дрібніших персонажів. Два головні мотиви повісти: діточі переживання Володька та боротьба за землю Матвія знов же вміло вплетені в безліч цікавих дрібніших мотивиків.

Напняття й динаміку акції стишують місця епічного спокою; трагічне переплітається з комічним, гірке з солодким, та так уміло, що серце читача справді хвилює в ритм хвиль повісти, хвилює наче у справдешнім житті.

Обличчя автора заховане зовсім за епічністю твору. А ця епічність справді зразкова, давно невидана в нашому письменстві. "Кров сочилась малому з ока. Сочилась, збігала на брудну батькову долоню. Матвій чув цю теплу кров дитини своєї і вона протікала його твердісні мозолі, як топлена мідь" (ст. 58) — ось

вам довше порівняння. Але Самчук вмiє й коротше передати почування-переживання своїх героїв, не раз просто одним словом: „І як його ота чутка шириться?... Диви, ще вчора ніякого слуху, а сьогодні, ні сіло, ні пало... Тьху!... — „А з хати до хати чутка передається. Земля...“ (ст. 66).

Описи торгу за землю й мужицької політики (ст. 18—28), то знов віддання діточого страху (ст. 52), то вмiле вжиття народніх приповідок і переказів про нечисту силу — все те в Самчука виходить дуже міцне й якесь природне, без крихітки якоїнебудь лірики. Нагадуються найкращі клясичні епічні твори і то не лише з давніх часів, але і з новочасної літератури. Такий опис пільних робіт чи плекання садку нагадує мені Георгіки Франсуа Жамма (Jammes). Взагалі автор дуже вмiло оперує всякими описами, і навіть — здається вже давно нудні — описи природи виходять у нього на місці, цікаві, короткі й захоплюючі, нпр.: „Листя дихало, мов риба знесилена сонцем і повітрям дня“ (стор. 140). Вкупі з тою природою живуть і герої Самчука; їх переживання природа наче відчуває й проводить їх своїми переминами (стор. 167 і под.).

Родина Довбенків, добрі й лихі діла її членів, взаїмна родина любов нагадують „Тайну Фронтенаків“, роман Моріяка.

Родина звязь у Довбенків, умiло зображена Самчуком, це теж одна з прикмет „Волині“, які ставлять той твір на першому місці також задля його провідних ідей. Що автор стоїть на християнському становищі, на це вказує багато натяків у „Волині“ про релігію й Церкву. Правда, автор деколи ставиться критично до діяльності офіційної православної Церкви, та це виходить тільки на користь книжки, бо вказує про об'єктивність автора. Про позитивний світогляд автора свiдчить і саме виконання „Волині“, свiдомо не тенденційне, а проте з глибокою й дужою тенденцією. Нагадується мені вислів Марітена про християнський твору: Коли хочете написати християнський твір, то не шукайте тенденції, тільки будьте самі християни. І як такі напишіть книжку та вложіть у неї саме своє серце. А тоді твір буде християнський.

Так, мистець наче той Володько-дитина: „Він досить страждав, радів, рвався. Його життя — життя комашки, що будує собі щось, не знаючи для кого. Але в усьому тому чути вічний святий закон, залізну льогіку та пристрасну величну красу“ (стор. 44).

С. Липкевич.

Historia magistra vitae.

Dr. W. Kutschabsky: Die Westukraine im Kampfe mit Polen und dem Bolschewismus in den Jahren 1918—1923. Schriften der Kriegsgeschichtlichen Abteilung im Historischen Seminar der Friedrich-Wilhelms-Universität Berlin. Verlag Junker und Dünhaupt, Berlin 1934. 8° стор. 439+6 карт. Ціна 19 RM.

Політична культура тим більша в даній нації:

1. чим нація має більше нагромадженого досвіду, тобто чим більше спостережень вона в політичній життю поро-